

Förslag till utbildningspolitiskt program för landskapet Åland

Kompetens 2025

Det utbildningspolitiska programmet för landskapet Åland beskriver mål och insatser för att uppnå en hållbar, flexibel, digital, jämlik och jämställd, entreprenörmässig och integrerad skola och utbildning.

**Godkänd 17.4.2015 av
Utbildningsdelegationen**

Vision 2025 – Landskapet Ålands strategi för livslångt lärande

---

Det åländska utbildningssystemet förbereder elever och studerande för en global arbetsmarknad. Skolan och utbildningen på Åland ska representera hög kunskapsnivå, välmående och trivsel hos elever, studerande och lärare. Inom utbildningssystemet arbetar man innovativt med att utveckla undervisningsmetoder, lärmiljöer och sin egen organisation för att skapa en verksamhetskultur som gynnar lärandet. I nationell och internationell jämförelse ska den åländska skolan och utbildningen vara på toppnivå.

Den åländska utbildningen ska präglas av hållbarhet, jämlikhet och jämställdhet, integration, entreprenörskap, flexibilitet och digitalisering. Dessa utgör framgångsfaktorer för den åländska utbildningen. Det uppnås genom bl.a. aktivt medborgarskap, personlig utveckling och välbefinnande samt rätt kunskap och färdigheter för sysselsättning. Förutom de grundläggande kompetenserna, att läsa, skriva och räkna, krävs kompetenser som analysförmåga, initiativförmåga, kommunikativ förmåga, kunskaper i minst ett främmande språk utöver engelska, innovativt och entreprenörmässigt tänkesätt samt IKT- och mediekompetens.

Den tillämpade forskningen ska stöda en diversifiering och utveckling av det åländska näringslivet samt kartlägga och utvärdera förhållanden i det egna samhället som grund för samhällsutveckling.

Den åländska utbildningspolitiken koordineras med den långsiktiga strategin för omställning av det åländska samhället till ett långsiktigt hållbart, välmående och konkurrenskraftigt samhälle år 2051. Strategin fokuserar på samhällsplanering, ekonomisk tillväxt, ökad skattekraft och hållbar utveckling.

På EU-nivå definieras de allmänna färdigheterna för ett livslångt lärande som de nyckelkompetenser som ska utrusta individen för vuxenlivet och förhindra utslagning från utbildning och arbetsliv. Nyckelkompetenserna är en kombination av kunskaper, färdigheter och kompetenser som ger individen verktyg för att på ett flexibelt sätt kunna anpassa sig till förändringar i samhälle och i arbetsliv. Dessa är särskilt viktiga för självförverkligande och personlig utveckling, social sammanhållning, aktivt medborgarskap och ett framtida yrkesliv.

Genomströmningen i skola och utbildning förbättras genom samverkan. Samarbetet med olika aktörer inom barn- och ungdomsarbetet stärks för ökad trivsel i skolan, studiemotivationen ökas genom förändrade pedagogiska arbetssätt och metoder. Vägledningsfunktioner förtydligas och övergången till fortsatta studier stöds så att slutförande av studier möjliggörs. Allas inlärning ska stödas för att uppnå optimala inlärningsresultat.

Arbete sker allt mer i nätverk där olika deltagare tillsammans söker nya lösningar. Här behövs kompetens att samarbeta, samverka, kommunicera och dela kunskaper och färdigheter både nationellt och internationellt.

Framtidens arbetsliv förutsätter en beredskap att utföra sina arbetsuppgifter i internationella nätverk och i mångkulturella sammanhang. Eleverna och de studerande lär sig arbeta i mångkulturella och flerspråkiga miljöer som en del av studietiden både hemma, på nätet och utomlands. Mobiliteten för elever, studerande och lärare ökar genom att skolorna deltar i inläring, utvärdering och kulturellt utbyte internationellt.

Genom att skapa nätverk där olika parter ingår, garanteras att skola och utbildning håller en hög kvalitet, att kunnande och goda exempel delas samt att befintliga resurser utnyttjas mångsidigt.

Den flexibla skolan beaktar skillnader på olika stadier av skol- och utbildningssystemet, från förundervisningen, grundskolan, till högskolan och vuxenutbildningen. I det flexibla utbildningssystemet organiseras undervisning och utbildning utifrån den enskilda individens behov och förutsättningar. Flexibilitet kan innebära individuella studievägar men även valet av undervisningsmetoder, form, tid och rum.

Digitaliseringen är den enskilda faktor som har störst påverkan på samhällsutvecklingen och på lärandet i skola och utbildning. Den förändrar arbetslivets verksamhetsförutsättningar, arbetssätt, processer, interaktion och samspel samt hanteringen av fakta. En digital skola möter flexibelt den snabba förändringstakten i samhälle och arbetsliv.

Alla elever och studerande har möjlighet att utifrån sina förutsättningar utveckla en god hälsa, inkomst och möjlighet att påverka. Skolan är jämlik och organiseras enligt individens behov.

Den åländska skolan och utbildningen är entreprenörmässig där företagsamhet, intraprenörskap och entreprenörskap sammanvävs i undervisningen och i skolans sätt att verka. Elever och studerande utvecklar sina kreativa och kommunikativa färdigheter och kompetenser.

En integrerad skola är en skola som även fullvärdigt beaktar dem som p.g.a. bristande språkkunskaper har svårt att tillgodogöra sig skolans undervisning. Anpassningen till det åländska samhället och en ökad integration stärks genom insatser för att stärka hemspråket.

Programmet uppdateras och kompletteras på basis av omvärldsbevakning. Förutom aktiv uppföljning och utvärdering på det lokala planet förutsätter detta även en aktiv omvärldsbevakning på utbildningens område på EU- och nordisk nivå.

Innehållsförteckning

<i>Vision 2025 – Landskapet Ålands strategi för livslångt lärande</i>	1
<i>Utblickar</i>	4
<i>Framgångsfaktorer för utvecklingen av utbildningen på Åland</i>	6
<i>Hållbarhet</i>	9
1. Att främja allmänna färdigheter och kompetenser i ett system för livslångt lärande	10
2. Att förbättra genomströmningen och förhindra avbrott	12
3. Det åländska utbildningssystemets relevans - samverkan med samhälle och näringsliv	14
4. Internationalisering av utbildningen	16
5. Ekonomisk resultatfinansiering och kvalitetsutveckling	17
<i>Flexibilitet</i>	18
<i>Digitalisering</i>	20
<i>Jämlikhet och jämställdhet</i>	21
<i>Entreprenörskap</i>	23
<i>Integration</i>	24
<i>Uppföljning och utvärdering</i>	26
Bilaga 1	27
Processen kring utformningen av ett utbildningspolitiskt program.....	27
Utbildningsdelegationens sammansättning:	28
Arbetsgruppernas medlemmar:	29

Utblickar

"Europa 2020, en strategi för smart och hållbar tillväxt för alla"¹ är Europeiska kommissionens strategi som stärker den europeiska visionen som omvandlar EU till en smart och hållbar ekonomi för alla, med hög sysselsättning, produktivitet och social sammanhållning. I Europa 2020-strategin ingår tre prioriteringar som förstärker varandra.

- Smart tillväxt – utveckla en ekonomi baserad på kunskap och innovation
- Hållbar tillväxt – främja resurseffektivare, grönare och konkurrenskraftigare ekonomi
- Tillväxt för alla – stimulera en ekonomi med hög sysselsättning och med social och territoriell sammanhållning.

Målet är att skapa ökad koordinering av den ekonomiska politik som främjar tillväxt och sysselsättning. Utbildningspolitiken ses som ett viktigt verktyg för att uppnå en allmän europeisk ekonomisk tillväxt. De utbildningspolitiska målsättningarna som lyfts inom 2020-strategin² är bl.a. att förbättra utbildningsresultaten på alla nivåer, tillse att kreativitet, entreprenörskap och innovation ingår i skolans arbetsplaner, att förbättra ungas inträde på arbetsmarknaden, skapa möjlighet till komplettering av behövlig kompetens, utveckla erkännande av icke-formellt och informellt lärande, säkra att tillräckligt många har examen inom vetenskap, teknik och matematik, säkerställa effektiva investeringar i utbildningssystemen, skapa öppenhet och relevans i utbildningssystemet, utveckla olika typer av partnerskap, ge grunden för innovations- och kunskapspartnerskap och reformera regionala FoU- och innovationssystem.

Europeiska kommissionen vidareutvecklar sina målsättningar i meddelandet "En ny syn på utbildning: att investera i färdigheter för att uppnå bättre socioekonomiska resultat"³. Kompetens är nyckeln till produktivitet. Följande rekommenderade insatser är de europeiska svaren på ökad utbildningskvalitet och tillgången på kompetens runtom i världen.

Det behövs ett mycket starkare fokus på att utveckla grundläggande och övergripande färdigheter på alla nivåer. Detta gäller särskilt för entreprenörs- och IKT-kunskaper.

Det finns ett nytt riktmärke för inläring av ett andra främmande språk. År 2020 ska minst 50 % av 15-åringarna **kunna** ett första främmande språk och minst 75 % ska **studera** ett andra främmande språk.

---

¹ MEDDELANDE FRÅN KOMMISSIONTILL EUROPAPARLAMENTET, RÅDET, EKONOMISKA OCH SOCIALA KOMMITTÉN OCH REGIONKOMMITTÉN; Europa 2020, En strategi för smart och hållbar tillväxt för alla, KOM (2010) 2020 slutlig

² MEDDELANDEN FRÅN KOMMISSIONTILL EUROPAPARLAMENTET, RÅDET, EKONOMISKA OCH SOCIALA KOMMITTÉN OCH REGIONKOMMITTÉN; Innovationsunionen KOM (2010) 546 slutlig, Unga på väg KOM (2010) 477 slutlig och En agenda för ny kompetens och nya arbetstillfällen KOM (2010) 682 slutlig

³ MEDDELANDE FRÅN KOMMISSIONTILL EUROPAPARLAMENTET, RÅDET, EKONOMISKA OCH SOCIALA KOMMITTÉN OCH REGIONKOMMITTÉN; En ny syn på utbildning: att investera i färdigheter för att uppnå bättre socioekonomiska resultat KOM (2012) 669 slutlig

Det behövs investeringar för att etablera yrkesutbildningar i världsklass och öka nivån av arbetsplatsbaserat lärande.

EU-länderna måste förbättra erkännandet av meriter och kompetens, inklusive de som har införskaffats utanför det formella utbildningssystemet.

Teknik i allmänhet och internet i synnerhet måste utnyttjas till fullo. Skolor, högskolor och yrkesutbildningar måste öka tillgängligheten till utbildning via öppna utbildningsresurser.

Reformerna måste stödas av välutbildade, motiverade och entreprenörsinriktade lärare.

Finansieringen måste inriktas på att maximera investeringarnas lönsamhet. Det behövs mer debatt på både nationell nivå och EU-nivå gällande utbildningars finansiering – speciellt för yrkesutbildningar och högre utbildningar.

Det är viktigt att ha en partnerskapsmodell. Både offentlig och privat finansiering behövs för att gynna innovation och öka idéutbyte mellan den akademiska världen och företag.

Framtidens europeiska arbetsmarknad ställs inför en åldrande befolkning med allt färre ungdomar. Därmed ökar kravet på de vuxna och allt äldre arbetstagarna att uppdatera och bredda sin kompetens genom yrkesinriktad fortbildning. Till de strategiska målen hör att 15 % av de vuxna deltar i livslångt lärande. Detta ökande behov av livslångt lärande förutsätter ett flexibelt utbud av individuella utbildningserbjudanden och ett väletablerat system för validering av icke-formellt och informellt lärande. Yrkesutbildningen ska bidra till att nå de två överordnade målen för Europa 2020 inom utbildningsområdet, dvs. att minska andelen ungdomar som lämnar skolan i förtid till mindre än 10 % och öka andelen 30 till 34-åringar som har slutfört högre eller motsvarande utbildning till minst 40 %.

Ungdomar spelar en central roll för uppnåendet av EU:s överordnade mål i Europa 2020-strategin avseende sysselsättning, forskning och innovation, klimat och energi, utbildning samt fattigdomsbekämpning. Otillräckliga språkkunskaper utgör ett hinder för rörlighet i utbildnings- och i yrkesutbildningssyfte.

Framgångsfaktorer för utvecklingen av utbildningen på Åland

Den åländska utbildningen ska präglas av hållbarhet, jämlikhet och jämställdhet, integration, entreprenörskap, flexibilitet och digitalisering. Dessa utgör framgångsfaktorer för den åländska utbildningen. Det uppnås genom bl.a. aktivt medborgarskap, personlig utveckling och välbefinnande samt rätt kunskap och färdigheter för sysselsättning. Förutom de grundläggande kompetenserna, att läsa, skriva och räkna, krävs kompetenser som analysförmåga, initiativförmåga, kommunikativ förmåga, kunskaper i minst ett främmande språk utöver engelska, innovativt och entreprenörmässigt tänkesätt samt IKT- och mediekompetens.

Det åländska utbildningssystemet består av förundervisning, grundskoleutbildning, utbildning på gymnasie- och högskolenivå samt utbildning inom ramen för fri bildningsverksamhet. Den skolförberedande undervisningen, förundervisningen, ges i dag som en integrerad del i barnomsorgen. Samarbetet mellan förundervisning och grundskola stärks och utvecklas ytterligare, i synnerhet när det gäller pedagogiken. Småbarnspedagogiken står dock utanför detta program.

Grundskolan ger en nioårig allmänbildande grundutbildning och bygger på läroplikt. Landskapet erbjuder en treårig gymnasieutbildning som bygger på genomgången grundskola. Gymnasieutbildningen i Ålands gymnasiums två skolor, Ålands lyceum och Ålands yrkesgymnasium, är antingen av allmänbildande karaktär som ger en grund för fortsatta studier eller en grundläggande yrkesutbildning som ger förutsättningar för yrkesverksamhet eller för fortsatta studier inom yrkesområdet. Alla ungdomar ges möjlighet att få en utbildning på minst gymnasienivå. I Högskolan på Åland erbjuds yrkesutbildningar och kursverksamhet på högskolenivå främst enligt det lokala arbetslivets behov. För vuxna erbjuds möjligheter till omskolning, vidareutbildning eller komplettering av yrkeskompetensen. Utbildningssystemet erbjuder möjlighet till eftertanke och mognad inom ramen för ettåriga utbildningsalternativ i Ålands folkhögskola. Särskilda utbildningsinsatser görs inom skola, utbildning och tredje sektorn för att stärka individens fysiska och psykiska välmående, kreativitet och uttrycksförmåga.

Till den åländska skolans styrkor hör en bred kompetens bland lärarna, små undervisnings- och studerandegrupper och en trygg inlärningsmiljö. Skollokalerna håller hög standard och utrustningsnivån är hög. Lärare med utbildning från både Sverige och Finland tillför pedagogiska tillämpningar från två delvis olika system till det åländska skol- och utbildningssystemet. Undervisningen uppnår i internationella mätningar mycket goda resultat. Utbildningssystemet ska kännetecknas av enkel byråkrati, korta beslutsvägar med möjlighet att påverka samt närhet till arbetslivet. Vi har skolor som utvecklat goda modeller för att ta emot elever med annat hemspråk. Många skolor har utvecklat metoder för individualisering och

inkludering. Dessa har skapat en flexibilitet i undervisningen och kan internt på Åland tjäna som modeller.

Utbildningsutbudet behöver anpassas till samhällsutveckling, befolkningsutveckling, förändringar i omvärlden samt arbetslivets förändrade behov. Särskild vikt läggs vid att bereda alla ungdomar en studieplats efter grundskolan och utökade möjligheter för vuxna som saknar utbildning att avlägga en yrkesinriktad examen.

I det snabbt föränderliga samhälls- och arbetslivet är det svårt att fastställa vilka färdigheter och kunskaper som kommer att vara gångbara år 2025 och därefter. Det finns forskning som pekar på att en tredjedel av dagens yrken kommer att försvinna under de kommande 10-20 åren på grund av digitalisering⁴. Dessa ersätts med andra yrken och befattningar som vi ännu inte känner till. Livshanteringen, dvs. all information om individens liv och vad de sysslat med, kommer att finnas på webben. Att använda verktyg interaktivt, att samverka i heterogena grupper, dvs. att nätverka och att kunna agera självständigt är viktiga framtida kompetenser på en geografiskt och yrkesmässig rörlig arbetsmarknad. Genom kvantitativa och kvalitativa prognostiseringar förutspås förändringar i kommande arbetskraftsbehov och utbildningsbehov och som en följd förändringar i examenstrukturen.

Digitaliseringen av arbetsliv och samhälle förutsätter medborgarfärdigheter inom IKT- och mediaområdet. Inom arbetslivet skapar den nya arbetsformer, arbeten automatiseras och försvinner och nya arbeten uppkommer. Skola och utbildningsinsatser måste beakta denna utveckling samt internt skapa modeller för effektivare användning av digitala verktyg som stöd för lärandet.

Den snabba utvecklingen inom information och media medför att värdet av att snabbt kunna tillgodogöra sig information och framför allt sova i informationsmängden blir allt viktigare. Digitaliseringen driver en utveckling där rutinuppgifter tenderar att försvinna och problemlösning, kreativitet och förmågan att hantera komplexa sammanhang blir allt viktigare. Utvecklingen av dessa färdigheter förutsätter förändrade lärmiljöer, undervisningsmetoder och arbetssätt samt även ämnesövergripande helheter.

Med denna bakgrund blir det viktigt att skolan kan anpassa sig till nya situationer. Studerande måste förberedas för en värld där man ofta kommer att jobba med annat än man har utbildat sig för och lärarens roll blir mer handledande. Förmågan att tillägna sig ny kunskap, dvs. att lära sig att lära, blir avgörande för möjligheten att placera sig i samhället och i arbetslivet.

Elev- och studerandeantalet ser ut att inom programperioden stabilisera sig på en lägre nivå än dagens. Flyttningsrörelsen gör prognoserna osäkra men trenden är att antalet icke-nordiska inflyttade med barn i grundskolan ökar. Antalet studerande i högskolan på Åland är långt bundet till hur många som söker sig till Åland för att studera – och är förstås också bundet till det antal studieplatser som erbjuds.

---

⁴ Computerization Threatens One Third of Finnish Employment, ETLA Brief 13 January 2014

Dagens åländska utbildningssystem svarar överlag upp mot de behov som finns på arbetsmarknaden fram till år 2025⁵. Detta gäller framför allt den grundläggande utbildningen men också utbildningarna på gymnasienivå som ger grundläggande gymnasieexamen inom olika yrkesområden. Högskolan på Åland utbildar för vissa yrken som är adekvata i det lokala arbetslivet. Bristen på bredd inom den egna högskolans utbildningsutbud kompenseras dels genom studier utanför Åland, dels genom arbetskraftsinflyttning.

Det åländska utbildningssystemet har huvudsakligen tre utmaningar att förhålla sig till. Utmaningarna kan sammanfattas med nyckelorden *flexibilitet, strukturanpassning och policysamverkan*.

Den åländska utbildningen är beroende av utvecklingstendenser i ett omvärldsperspektiv. De kompetenser för livslångt lärande som individen behöver inneha i en globaliserad ekonomi är generella och gäller således på Åland liksom i vår omvärld.

Bild 1. Framgångsfaktorer för åländsk utbildning

⁵ Utbildningsbehov och arbetsmarknad 2025, Ålands statistik och utredningsbyrå, Rapport 2013:4

Hållbarhet

Den åländska utbildningspolitiken koordineras med den långsiktiga strategin⁶ för omställning av det åländska samhället till ett långsiktigt hållbart, välmående och konkurrenskraftigt samhälle år 2051. Strategin fokuserar på samhällsplanering, ekonomisk tillväxt, ökad skattekraft och hållbar utveckling.

Det åländska utbildningssystemet ska bestå av skolor och utbildningar som representerar en hållbar ekonomisk, ekologisk, kulturell, social och kompetensmässig utveckling för att garantera lokal framgång i en internationaliserad värld. Det ska likvärdigt främja barns, ungas och vuxnas kunskaper, färdigheter och kompetens, förhindra utslagning samt tillgodose individens behov av ett livslångt lärande. Utbildningssystemet ska på ett flexibelt sätt tillmötesgå samhällets behov av kompetens samt beakta en ökad integration. Kunskap och innovation är en förutsättning för att skapa ett livskraftigt, konkurrenskraftigt och utvecklingsbenäget samhälle.

Utbildningen ska ge alla barn och ungdomar de kunskaper och färdigheter de behöver för ett självständigt liv och för att kunna fungera som aktiva medborgare i ett demokratiskt, jämställt och jämlikt samhälle.

Skolan och utbildningen ska vara en lärande miljö som utvecklas genom en kritisk och konstruktiv dialog. Man delar kunskap, utvecklar och växer tillsammans i en trygg miljö. Alla, elever, studerande och lärare ska kunna pröva, ta risker, lyckas och misslyckas. Elever och studerande ska i aktiv dialog kunna påverka sitt lärande och sin studieväg.

Särskild vikt bör läggas vid att bereda alla ungdomar en studieplats efter grundskolan och utökade möjligheter för vuxna som saknar utbildning att avlägga en yrkesinriktad examen.

Den åländska innovationspolitikens övergripande mål är att tillhandahålla en samhällsmiljö där enskilda personer, företag samt aktörer inom den offentliga och tredje sektorn uppmuntras och stimuleras till kreativitet och innovativt tänkande. De viktigaste aktörerna i en åländsk innovationspolitik är utbildningssektorn, företagen och näringslivets organisationer⁷. Politikens roll är att tillhandahålla en högkvalitativ utbildning som främjar den kreativa förmågan, samt olika typer av stöd och insatser som stimulerar nytänkande och kommersialiserbara innovationer.

Inom ramen för den hållbara skolan ska utbildningssystemet främja genomströmning och motverka avhopp från utbildning och utanförskap hos unga, utveckla yrkesutbildningens relevans, sträva efter att uppnå en kvalitativ hög yrkeskunskap i samarbete med arbetslivets parter samt samverka med olika parter inom ekonomiskt försvarbara ramar. Elever och studerande

---

⁶ Strategi för hållbar utveckling, landskapsregeringens meddelande nr 2/2013-2014,

⁷ Utkast till Ålands innovationsstrategi, januari 2015

ska aktivt medverka till upplägget inom den egna utbildningen och utbildningsmiljön. Utbildningsutbudet måste anpassas för fortsatt hållbarhet.

Statistik från ÅSUB visar att årskullarna minskar från år 2016 fram till 2020. Detta innebär att sökandetrycket på kort sikt kommer att minska med ca 40-50 ungdomar jämfört med 2014. Flyttningsrörelsen, som under de senaste decennierna varit positiv, kan utjämna denna minskning. Ålands gymnasium och Ålands folkhögskola är myndigheter som lyder under landskapet medan grundskolorna är kommunala. Samarbetsformerna och informationsutbytet mellan skolor och skolstadierna utvecklas för att möjliggöra en flexiblere samverkan.

1. Att främja allmänna färdigheter och kompetenser i ett system för livslångt lärande

På EU-nivå definieras de allmänna färdigheterna för ett livslångt lärande som de nyckelkompetenser som ska utrusta individen för vuxenlivet och förhindra utslagning från utbildning och arbetsliv. Nyckelkompetenserna⁸ är en kombination av kunskaper, färdigheter och kompetenser som ger individen verktyg för att på ett flexibelt sätt kunna anpassa sig till förändringar i samhälle och i arbetsliv. Dessa är särskilt viktiga för självförverkligande och personlig utveckling, social sammanhållning, aktivt medborgarskap och ett framtida yrkesliv.

Livslångt lärande innebär inläring i alla åldrar och på alla livsområden. Inlärningsförutsättningarna utvecklas i ett tidigt skede och befästs genom hela utbildningssystemet, allt från förundervisningen till undervisning på högskolenivå. Att lära sig att lära och ett abstrakt tänkesätt skapar förutsättningar för individens framgång i ett samhälle och ett arbetsliv under förändring.

På Åland är de allmänna färdigheterna generellt goda, men det krävs fortsatta insatser för att bibehålla en hög kompetensnivå. Nu gällande läroplaner och läroplansgrunder betonar de allmänna kompetenserna att läsa, skriva, räkna och kommunicera på ett främmande språk, engelska. I grundskolan uppnår eleverna i medeltal en kompetens som ligger i OECD-ländernas toppskikt. I PISA 2012-utvärderingen nådde de åländska 15-åringarna upp till en toppnivå i läsning, matematik och naturkunskap. I likhet med övriga landet ligger den framtida utmaningen i att minska skillnaderna mellan pojkars och flickors resultat i speciellt läsförståelse samt att öka motivation och trivsel.

Elever och studerande ska ges ett ökat inflytande över utformningen av den egna inläringen och utbildningsvägen.

---

⁸ EUs nyckelkompetenser är följande: kommunikation på modersmålet och ett främmande språk, matematiskt kunnande och grundläggande vetenskaplig och teknisk kompetens, digital kompetens, lära att lära, social och medborgerlig kompetens, initiativförmåga och företaganda samt kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer. EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS REKOMMENDATION av den 18 december 2006 om nyckelkompetenser för livslångt lärande (2006/962/EG).

Elever med särskilda behov utgör ett fortsatt fokusområde liksom en fortsatt utveckling av en grundläggande kompetens hos vuxna i vuxenutbildning. Utvecklingen av IKT, mediakunskap och ett entreprenörmässigt tänkesätt är också särskilt prioriterade områden.

Undervisningen ska utvecklas mot ämnesövergripande helheter. Genom att använda förändrade undervisningsmetoder och arbetssätt i undervisningssituationen ska elevers och studerandes kreativitet stimuleras och en mångsidig motion och rörelse uppmuntras.

Betydelsen av allmänna färdigheter ökar även inom utbildning på gymnasienivå, både för unga och vuxna som en grund för ett föränderligt arbetsliv. Inom den grundläggande yrkesutbildningen integreras de allmänna färdigheterna i yrkesämnena till större ämneshelheter. I undervisningssituationen är det viktigt att lyfta fram motionens och rörelsens betydelse för att upprätthålla studie- och arbetsförmågan. Det är också viktigt att lyfta fram förmågan att arbeta i team, färdigheter inom kulturella områden, kompetens inom media och kommunikation samt förståelse för de spelregler som gäller i samhälle och arbetsliv. Inom den allmänbildande gymnasieutbildningen strävar man efter att uppnå fördjupade ämnesövergripande temahelheter för att stärka en helhetssyn.

En allmän målsättning i EU 2020 är att stärka förutsättningarna för rörlighet och för kommunikationen mellan individer. Kunskaper i främmande språk utgör därför en särskild prioriterad målsättning inom EU:s utbildningspolitik. Riktmärket är att 75 % av de utexaminerade på gymnasienivå har studerat ett annat främmande språk utöver engelska. För närvarande läses engelska som obligatoriskt språk i den åländska grundskolan, medan 65,5 % av 15-åringarna läser minst ett andra främmande språk som valfritt undervisningsämne. I skolorna inom Ålands gymnasium läser 67,8 % ett andra främmande språk. För att öka intresset att läsa språk bör läromedel, undervisningsmetoder, utbud och organisation för språkundervisningen ses över speciellt inom Ålands yrkesgymnasium. Samtliga studerande i Ålands lyceum läser ett annat främmande språk utöver den obligatoriska engelskan.

En samverkan i skolor, mellan skolor och mellan alla skolstadier och utbildningsformer skapar möjligheter till en kontinuerlig utveckling av de allmänna kompetenserna och färdigheterna.

Mål för allmänna kompetenser och ett livslångt lärande

1. Skola och utbildning ska stimulera till utveckling av sådana allmängiltiga kompetenser som individen och samhället behöver för välmående, välfärd och utveckling.
2. Skola och utbildning ska utveckla viljan och förmågan att lära och lära nytt i en trygg inlärningsmiljö.
3. Kreativitet, vilja till nyskapande, entreprenörskap och nyfikenhet stärks i skola och utbildning.
4. Förmåga att kommunicera och beskriva sin förmåga stärks hos elever och studerande.
5. Mångsidig motion och rörelse ges utökat utrymme under skoldagen.
6. Ökad medverkan för elever och studerande i beslut som påverkar utbildningens innehåll, utbildningsvägar och utbildningsmiljöer.

Insatser för att främja utvecklingen av allmänna kompetenser och ett livslångt lärande

- Grundskolans läroplan ses över i avsikt att införa innovativa undervisningsmetoder för att garantera att nyckelkompetenser för ett livslångt lärande uppnås, inlärningsförutsättningarna stimuleras, ett entreprenörmässigt tänkesätt och de sociala färdigheterna tränas.
- Elevernas kreativitet och nyfikenhet, vilja att söka ny kunskap och till nyskapande stärks genom att de estetiska och praktiska färdigheterna ges en större tyngd inom olika ämnesområden.
- Kursplanerna för den allmänbildande utbildningen i Ålands lyceum och läroplansgrunderna för den yrkesinriktade gymnasieutbildningen i Ålands yrkesgymnasium ses över för att säkerställa att unga och vuxna har uppnått tillräckliga nyckelkompetenser för ett livslångt lärande.
- Genom fortbildningsinsatser sprids och utvecklas innovativa undervisningsmetoder och lärmiljöer som stöder lärandeprocessen, elevernas och de studerandes kreativitet, nyfikenhet och kritiska tänkande.
- Undervisningsmetoder utvecklas för att stärka elevers och studerandes matematiska kunnande och kommunikativa färdigheter.
- Utbud och organisation för språkundervisningen ses över, språkutbudet utökas inom grundläggande yrkesutbildning och tyngdpunkten ligger på att utveckla muntlig och skriftlig kommunikation.
- Utbildningsutbudet vid Ålands musikinstitut kompletteras med teater och bildkonst.
- Samverkan mellan Ålands gymnasium och Medborgarinstitutet, bildningsförbunden, Ålands musikinstitut och Ålands folkhögskola utökas för att skapa individuella studievägar där utvecklingen av estetiska och praktiska färdigheter bättre tillgodoses.
- I samverkan mellan grundskola, föreningsliv och hemmen främjas motivation och tillgång till ett mångsidigt utbud av motion och rörelse under skoldagen.
- Inom Ålands yrkesgymnasium utvecklas arbetssätt och undervisningsmetoder för att uppnå en ökad fysisk aktivitet inom olika yrkesämnen samt öka undervisningen i idrott och hälsa.
- Förutsättningarna för att flytta förundervisning till utbildningssektorn utreds på basen av de erfarenheter som gjorts i t.ex. riket och i Sverige.
- Elevernas och de studerandes inflytande ökar över utbildningens innehåll, utbildningsvägen, lärmiljön och annat som ingår i undervisningssituationen.

2. Att förbättra genomströmningen och förhindra avbrott

Genomströmningen i skola och utbildning förbättras genom samverkan. Samarbetet med olika aktörer inom barn- och ungdomsarbetet stärks för ökad trivsel i skolan, studiemotivationen ökas genom förändrade pedagogiska arbetssätt och metoder. Vägledningsfunktioner förtydligas och övergången till fortsatta studier stöds så att slutförande av studier möjliggörs. Allas inläring ska stödas för att uppnå optimala inlärningsresultat.

Satsningar görs på ökad studiemotivation både inom grundskola och inom utbildning på gymnasie- och högskolenivå. Genom att utforma undervisningen kring större teman och helheter i

relevanta lärmiljöer strävar man efter att öka elevernas och studerandes trivsel, motivation och lust att lära. Elevers och studerandes inflytande i undervisningen, på det egna lärandet och den egna studievägen, ökar motivationen och lusten att lära.

Inom yrkes- och den högre utbildningen är dessutom ett välanpassat utbildningsutbud i nära samarbete med arbetslivet, klara mål för kunskaper, färdigheter och kompetenser och en utvecklad vägledning viktiga medel för att öka studiemotivationen och minska felval och avhopp. Upplägget i utbildningen ska ge möjligheter till en individanpassad studieväg. Den detaljerade inriktningen för yrkesutbildningar senareläggs och den individuella valfriheten inom utbildningsprogrammen utökas för att öka motivationen för studierna och minska avhoppet. Möjligheter till arbetslivserfarenheter utanför utbildningens ram, som t.ex. genom sommarjobb, höjer motivationen för fortsatta studier och yrkesutövning.

Antagning till gymnasieutbildning förutsätter fullgjord läroplikt och avgångsbetyg. Läroplikten kan antingen fullgöras inom grundskolan, en annan skola eller i hemmet. För närvarande avslutar i princip alla grundskolan med godkänt avgångsbetyg.

I genomsnitt fortsätter 95 % av eleverna i grundskolans avgångsklass med en utbildning på gymnasienivå, antingen på Åland eller utanför Åland. Av de studerande som inlett en utbildning i Ålands gymnasium, fullgör 80 % utbildningen med examen. Vid en granskning av utbildningsnivån år 2011 hos den åländska befolkningen i åldern 25 – 29 år, hade 73,3 % fullgjort en examen på gymnasienivå.

Idag fortsätter drygt 50 % av de som erhållit gymnasieexamen en utbildning i högskola eller universitet på Åland, i riket eller utomlands, främst i Sverige. Av de som påbörjat programstudier i högskolan för 5 år sedan, utexaminerades 61 % år 2014. Genomströmningen i högskolan påverkas bl.a. av vilka möjligheter till yrkesutövning som finns på arbetsmarknaden innan examen avlagts.

Inom EU:s utbildningspolitiska mål lyfts validering och erkännande av tidigare kunskaper fram som ett insatsområde för att minska avhopp och öka genomströmningen genom utbildningssystemet. En möjlighet till validering av tidigare kunskaper för arbetsmarknadens behov har öppnats för individer utanför utbildningssystemet, men lagstiftningen kräver ett fortsatt utvecklingsarbete i Ålands gymnasium. Även systemet för tillgodoräknande av tidigare kunskaper inom pågående utbildning kräver en fortsatt utvecklingsinsats.

Mål för att förbättra genomströmningen

1. Utbildningssystemet ska organiseras så att alla erbjuds möjlighet att utvecklas utgående från sina förutsättningar.
2. Tryggheten och trivseln i skola och utbildning ska stärkas.
3. 90 % (idag 80 %) av de som påbörjat utbildning på gymnasienivå avgår med fullgjord examen inom 4 år.
4. I genomsnitt avlägger 90 % av de som påbörjat programstudier i högskolan examen inom 8 år.
5. Elevens möjlighet att dra nytta av tidigare förvärvade kunskaper och kompetenser stärks.

Insatser för att förbättra genomströmningen

- Stärka lärarnas kompetens gällande handledning, individualisering och differentiering genom stödande funktioner och fortbildningsinsatser.
- På gymnasienivå utarbetas en förändrad programstruktur som stöder alternativa studievägar.
- Stöd- och specialundervisningen utvecklas för elever och studerande på alla nivåer.
- Rådgivnings-, handlednings- och vägledningstjänster utvecklas både för individer inom utbildning på alla nivåer och för individer utanför utbildningssystemet.
- Insatser för att öka trivseln och studiemotivationen i skolan görs utifrån regelbundna trivselkartläggningar.

3. Det åländska utbildningssystemets relevans - samverkan med samhälle och näringsliv

Arbete sker allt mer i nätverk där olika deltagare tillsammans söker nya lösningar. Här behövs kompetens att samarbeta, kommunicera och dela kunskaper och färdigheter både nationellt och internationellt.

Utbildningens relevans mäts och värderas i förhållande till samhälle och näringsliv. En relevant utbildning förutsätter ett kontinuerligt utvecklingsarbete gällande utbud av utbildning, undervisningsmetoder och innehåll i läroplaner samt hur utbildningen struktureras och förverkligas. Utvecklingsarbetet förutsätter ett nära samarbete mellan representanter från arbetsliv och skola. Samverkan behövs även med närliggande politikområden för att trygga samhällets välfärdsutveckling på sikt. Integrations-, arbetsmarknads-, närings- och bostadspolitik är områden som vid sidan av utbildningspolitik innefattas i nyckelordet ”policysamverkan”.

En långsiktig genomtänkt strukturanpassning av utbildningsutbudet utgår ifrån ett strategiskt val av för Åland centrala utbildningar. Inom sjöfartsutbildningen har Åland möjlighet att utveckla ett, med internationella mått, toppkunnande. Det maritima klustret är samhällsekonomiskt styrande och påverkar även andra sektorer såsom IKT, finansverksamhet och livsmedelsklustret. Ett långsiktigt ansvar för kompetensförsörjningen tas även inom vård och omsorg som sysselsättningsmässigt är en bred och viktig sektor för ålänningars välfärd. Trenden mot allt högre krav på specialistkunskaper i arbetslivet förstärker behovet av samarbete med utbildningsinstitutioner utanför Åland.⁹

Ett nära samarbete mellan representanter i arbetsliv och utbildning garanterar att utbildningen blir innehållsmässigt relevant och att studerande får den kompetens som efterfrågas. Den yrkesinriktade utbildningen på gymnasie- och högskolenivå måste snabbt kunna reagera på behovet av yrkesrelaterade färdigheter. Speciellt viktigt är det med lyhörddhet gällande det lokala

⁹ Utbildningsbehov och arbetsmarknad 2025, Ålands statistik och utredningsbyrå, Rapport 2013:4

näringslivets tillväxtbranscher. Lärande i arbete (LIA) eller handledd praktik, är ett viktigt verktyg för att öka relevansen inom utbildning. Även ett närmande mellan läroavtalsutbildningen och den skolbaserade grundläggande yrkesutbildningen skulle öka relevansen i yrkeskunnandet. Även på EU-nivå lyfts ett utökat arbetsbaserat lärande fram som ett medel för att höja kvalitén i yrkesutbildningar.

Det arbetsplatsförlagda lärandet sker för närvarande i en begränsad omfattning inom den grundläggande utbildningen på gymnasienivå. LIA är idag minst 6 sv av 120 sv medan omfattningen är minst 15 sv inom motsvarande utbildning i övriga Norden. En utökning av LIA förutsätter ökat antal platser för studerande inom den privata och offentliga sektorn. Här krävs ett strukturerat samarbete mellan arbetsliv och skola som bygger på partnerskap mellan utbildnings- och arbetslivsenheter.

Eleven/den studerande bör även träna sig i ett innovativt och entreprenörmässigt tänkesätt samt bygga upp sin ansvarskänsla och initiativförmåga.

Mål för utbildningssystemets relevans i förhållande till samhälle och näringsliv

1. Skapa ett utbildningssystem och ett utbildningsutbud som är relevant för de behov som finns och som kan svara mot framtida strukturomvandlingar.
2. En ökad koppling mellan yrkesutbildning och näringsliv
3. En högskola som i samarbete med samhälle och näringsliv fungerar som en motor för innovation och utveckling.
4. Utveckla den näringslivsanknutna forskningen som stöd för näringslivsutveckling

Insatser för utbildningssystemets relevans i förhållande till samhälle och näringsliv

- Utbildningen utvecklas utifrån regelbundet genomförda utvärderingar utifrån perspektiven jämställdhet, produktivitet och ekonomi, konsekvenser för välfärden, sysselsättning och konkurrenskraft.
- Genom regelbunden kvantitativ prognostisering granskas och utvecklas utbildning som syftar till examen med beaktande av behovet av arbetskraft som har en bred allmän kompetens.
- Samarbete mellan arbetsliv och skola stärks på alla stadier genom en utökning av arbetsplatsförlagt lärande och genom utveckling av målsättningar och riktlinjer.
- Möjligheterna till delexamina för unga inom yrkesutbildningen utreds.
- Yrkes- och branschrådets roll utvidgas för en effektivare samverkan mellan arbetsliv och yrkes- och högskoleutbildning.
- De kompetensbehov som finns inom självstyrelsesystemet utreds och högskolans utbildningsinsatser inom dessa områden utökas.
- Arbetslivsperioder för lärare införs inom yrkesutbildningen.
- Nuvarande läroavtalsutbildning utvecklas genom inspiration från lärlingsutbildning i andra länder.
- Ett forskningsråd inrättas med uppdrag inom forskning och innovation.
- Högskolans roll som kunskapsgenerator för självstyrelsen och det lokala arbetslivet aktiveras och arbetslivskontakterna utökas.
- Utbildningsutbud på mastersnivå i Högskolan på Åland fastställs.

4. Internationalisering av utbildningen

Framtidens arbetsliv förutsätter att arbetstagaren utför sina arbetsuppgifter i internationella nätverk och i mångkulturella sammanhang. Lärandet knyter så småningom an under studievägen till en internationell verksamhet och eleverna och de studerande lär sig arbeta i mångkulturella och flerspråkiga miljöer som en del av studietiden både hemma, på nätet och utomlands. Mobiliteten för elever, studerande och lärare ökar genom att skolorna deltar i inläring, utvärdering och kulturellt utbyte internationellt.

Inom yrkesutbildning och högskoleutbildning är målet att öka yrkeskunskapernas jämförbarhet och främja mobiliteten för utbildad arbetskraft och därmed främja utvecklingen av en europeisk arbetsmarknad. Studier och lärande i arbete som avlagts utomlands liksom arbetserfarenheter ska erkännas aktivt. Genom ett internationellt samarbete skapas möjligheter till en innovativ förnyelse av pedagogiken, ett institutionellt samarbete och ett samarbete på forskningens område för att uppnå en spetskompetens.

Det åländska utbildningssystemet förbereder elever och studerande för en global arbetsmarknad. Kunskap och förmåga att röra sig i och mellan kulturer främjas främst genom de europeiska och nordiska utbytesprogram som skolorna deltar i. Hösten 2014 läste 65,5 % av 15-åringarna i grundskolan minst ett andra främmande språk valfritt utöver engelska som är ett obligatoriskt språk. På Ålands lyceum är studier i ett annat främmande språk utöver engelska obligatoriskt, medan 9 % i Ålands yrkesgymnasium läste ett annat språk utöver engelska.

Mål för internationalisering av skola och utbildning

1. 75 % av de utexaminerade på gymnasienivå har studerat ett annat andra språk vid sidan av engelska.
2. Kunskapen och förmågan att röra sig i och mellan olika kulturer ökas.
3. Stärka samarbetet mellan åländska och externa utbildningsinstitutioner.

Insatser för internationalisering av skola och utbildning

- Olika strategiska samarbetsformer med externa utbildningsinstitutioner byggs upp för både Ålands gymnasium och Högskolan på Åland.
- Olika former av utbytesverksamheten, både för studerande och lärare, aktiveras. Möjligheter att genomföra en termin med studie- eller arbetspraktik utomlands skapas inom samtliga högskoleprogram.
- Godkännandet av studier som avlagts utomlands, inläring i arbetet och arbetserfarenhet som en del av yrkesexamen effektiviseras.
- Utbud och organisation för språkundervisningen ses över inom utbildning på gymnasienivå.
- Fortbildningsinsatser stöder undervisningsmetoder som utvecklar den muntliga och skriftliga kommunikationen på främmande språk.

5. Ekonomisk resultatfinansiering och kvalitetsutveckling

Genom att skapa nätverk där olika parter ingår, garanteras att skola och utbildning håller en hög kvalitet, att kunnskap och goda exempel delas samt att befintliga resurser utnyttjas mångsidigt.

Åland har en struktur och finansieringsmodell för utbildningssystemet där de olika skolstadiernas långsiktiga finansiering behöver tryggas. Grundskolans finansieringsform behöver kontinuerligt utvärderas och utvecklas för att trygga en likvärdig grundskoleutbildning i landskapet.

Utbildning på gymnasienivå och högskolenivå har idag en behovsrelaterad finansieringsgrund. Finansieringsgrunden för högskoleutbildningen bör förnyas för att uppnå en långsiktighet och ett incitament för resultatfinansiering införs. Målet är att bättre stöda utbildningen, öka genomströmningen, uppnå en snabbare övergång till arbetslivet efter uppnådd examen, högre arbetslivsrelevans, effektivisera erkännande av inläring som skett tidigare samt ett utökat vidareutbildnings- och omskolningsutbud. Den fria bildningens roll i finansieringshänseende tydliggörs. För närvarande tillämpas ingen direkt resultatfinansiering i utbildningssystemet.

Ett förnyat finansieringssystem bör bygga på kvalitativa och kvantitativa indikatorer. Indikatorer i grundskoleutbildningen följs upp regelbundet, liksom inom utbildning på gymnasienivå och högskolenivå. Separata utredningar kring ledning och ekonomisk resultatstyrning bör ligga till grund för förändrade finansieringssystem för både gymnasieutbildning och högskoleutbildning. I utredningarna bör även ingå möjligheten att internationellt sälja utbildningar. Här är också viktigt att beakta möjligheten till ett finansiellt partnerskap för att gynna innovation och öka idéutbyte mellan högskolan och det åländska näringslivet.

Mål för att förbättra finansieringsmodeller och kvalitetsutveckling

1. En finansieringsmodell för specialundervisningen som bättre beaktar behovet fastställs.
2. Finansieringsgrunderna för högskoleutbildning förnyas med incitament för en verksamhetsfinansiering som bygger på nyckeltal.
3. Ett kvalitetssystem utvecklas med kvalitativa och kvantitativa indikatorer för bl.a. nyckelkompetenser, genomströmning, placeringen i arbetslivet och i fortsatt utbildning, samarbetsformer lokalt och internationellt samt för personalens yrkeskompetens.

Insatser för att förbättra finansieringsmodellerna och kvalitetsutvecklingen i skolan

- För gymnasieutbildningen utvecklas konkreta kvalitetskriterier.
- Verksamhetsanpassade styrnings- och resultatuppföljningssystem utvecklas för utbildning på gymnasie- och högskolenivå.
- En förändrad finansieringsmodell utvecklas för utbildning i Högskolan på Åland.
- Budgeteringsperioderna förlängs för förverkligande av långsiktighet i utbildningen.

Flexibilitet

Den flexibla skolan beaktar skillnader på olika stadier av skol- och utbildningssystemet, från förundervisningen, grundskolan, till högskolan och vuxenutbildningen. I det flexibla utbildningssystemet organiseras undervisning och utbildning utifrån den enskilda individens behov och förutsättningar. Flexibilitet kan innebära individuella studievägar men även valet av undervisningsmetoder, form, tid och rum.

Flexibla utbildningsvägar och examina samt möjligheter att avlägga delar av examina ökar motivationen, minskar överlappande utbildning och effektiviserar användningen av utbildningens resurser. Genom en flexiblere organisering av upplägget i utbildningen möjliggörs tillgången till ett livslångt lärande. Större flexibilitet kan även nås genom samarbete med skolor utanför Åland för att få tillgång till ett större kursutbud. Validering av en tidigare förvärvat kompetens och tillgodoräknande av kunskap ska prioriteras och möjliggöras i hela utbildningssystemet.

Inom den grundläggande utbildningen kan en flexibel undervisning ordnas i en egen grupp där undervisning kan ske i skolan, på arbetsplatser och i andra inlärningsmiljöer. Aktiverande och mångsidiga undervisningsmetoder används för att motivera eleven. Undervisningen följer målen i den allmänna läroplanen men avviker från den fastställda timplanen. Hemundervisningens verksamhetsförutsättningar granskas och tydligare styrsystem utvecklas. Flexibilitet i grundskolan innebär också att inflyttade med annat modersmål eller annan skolbakgrund smidigt kan införlivas i skolan genom att delta i olika årskursers studieprogram enligt sina förkunskaper och språkliga förmåga.

Genom ett välanpassat utbildningsutbud, upplägg på utbildningen och klara mål för de kunskaper, färdigheter och den kompetens en elev eller en studerande ska nå, kan studiemotivationen höjas och avhopp förebyggas i synnerhet från yrkes- och den högre utbildningen. Upplägget i utbildningen ska ge möjligheter till en individanpassad studieväg. Exempelvis ska de teoretiska studierna kunna väljas i ett senare skede av en grundläggande yrkesutbildning. Ingångarna till utbildning görs flexibla med möjlighet att påbörja studier vid olika tidpunkter under läsåret. Genom flexibel studiegång kan individens behov av kunskap anpassas till läsårets framskridande, vilket också öppnar möjligheter för organisering av vuxnas behov av utbildnings- och fortbildningsalternativ. Studievägarna inom Ålands gymnasiums skolor är bundna till de programval som görs vid inträde till skolorna. Viss valfrihet och studievägsväl förverkligas under studiernas gång. Studerande vid ÅYG har sedan 2011 möjlighet att läsa en högskoleförberedande utbildningshelhet (HUTH) vid Ålands lyceum för att bredda sin högskolebehörighet utöver den allmänna behörigheten som samtliga erhåller. Motsvarande möjlighet att bredda sin kompetens ska öppnas för studerande i Ålands lyceum så att möjligheten att avlägga examensdelar införs.

Vuxna har idag få möjligheter att delta i Ålands gymnasiums utbildningsutbud på grund av det sätt utbildningen organiseras på. Lagen om gymnasieutbildning avser utbildning för unga och vuxna. Särskilda utbildningsvägar organiseras inom de branscher som är viktiga för det åländska näringslivet. Läroavtalsutbildningen är den utbildningsform som är speciellt riktad till vuxna (ca 160 aktiva avtal 2013). En kompletterande kursverksamhet erbjuds via distansutbildning. Ålands folkhögskola erbjuder vuxna möjligheter till fria allmänbildande studier med tyngdpunkt inom hantverk. Medis ordnar kurser av allmänbildande karaktär men kan även omfatta yrkesinriktad fortbildning och uppdragsutbildning. Högskolekurser erbjuds inom Öppna högskolan med fritt tillträde till öppen högskoleverksamhet

Förutsättningar för det livslånga lärandet är att all utbildning och allt kunnande tas tillvara oberoende av var och när lärandet har skett. Validering och därmed erkännande av tidigare studier erbjuds alla studerande inom Ålands gymnasium och Högskolan på Åland. Individer kan på särskilda grunder antas som validander vid ÅYG för att få sin kompetens erkänd. Vägledning, information och rådgivning om studier till alla som behöver det måste utvecklas.

Mål för ökad flexibilitet

1. Flexiblare studievägar skapas för både barn, unga och vuxna för att uppnå en individanpassad studieväg.
2. Vuxenutbildningen utvecklas för att bättre beakta vuxnas behov av kompetensutveckling.

Insatser för ökad flexibilitet

- Inom yrkesutbildningen på gymnasienivå införs ett årskurslöst periodsystem med flexibel antagning.
- Ett system med ökad tillgänglighet för vuxna till utbildning skapas, både beträffande grundutbildning och kompletteringsutbildning.
- Tillgängligheten till utbildning ökas via öppna utbildningsresurser på gymnasie- och högskolenivå.
- Uppföljningsinstrument som beaktar utbildningens kopplingar till svängningar i ekonomin utarbetas så att utbildningsinsatser i situationer med arbetslöshet snabbt och flexibelt kan sättas in enligt behoven på arbetsmarknaden.
- Skolans interna arbete förnyas genom att lärarnas tjänstestruktur förändras så att arbetsuppgifterna kan varieras och karriärmöjligheter skapas.
- Möjlighet att välja examensdelar inom Ålands yrkesgymnasium ska öppnas för studerande i Ålands lyceum.
- System för tillgodoräknande av kunskap möjliggörs i hela utbildningssystemet.

Digitalisering

Digitaliseringen är den enskilda faktor som har störst påverkan på samhällsutvecklingen och på lärandet i skola och utbildning. Den förändrar arbetslivets verksamhetsförutsättningar, arbetssätt, processer, interaktion och samspel samt hanteringen av fakta. En digital skola möter flexibelt den snabba förändringstakten i samhälle och arbetsliv.

Den digitala kompetensen är en av de nyckelkompetenser som ska garanteras barn och ungdomar som en förutsättning för livslångt lärande. Även vuxna behöver en god digital kompetens för ett delta aktivt i samhälle och arbetsliv. Digital kompetens innebär att kritiskt kunna använda informationssamhällets teknik i såväl studier som arbetsliv och fritid men även den kompetens som behövs för att kunna ta del av informationssamhället. I begreppet digital kompetens ingår bl.a. kunskap om teknikens roll och möjligheter, kompetens att bedöma konsekvenser vid kommunikation via elektroniska medier och att insamla och använda information på ett kritiskt sätt.

Förutom digital kompetens behöver elever och studerande utveckla sin mediekunnighet. Med mediekunnighet avses förståelse för mediernas roll och funktion i samhället, kunskap om vilka förhållanden som krävs för att medier ska kunna fylla sina funktioner samt förmåga att kritiskt värdera medieinnehåll utgående från de funktioner medierna bör fylla. Mediekunnighet innebär också förmåga att använda tillgängliga medier i egen kommunikation, för ett demokratiskt deltagande samt förmåga att skapa innehåll för egen användning. Digital kompetens och mediekunnighet utgör tillsammans begreppet medie- och informationskunnighet (MIK).

Skola och utbildning använder idag digitala verktyg i undervisningen i en allt högre utsträckning. Den åländska skolan är välutrustad med datorer. I grundskolan är det 1,8 elever per dator, i Ålands lyceum 1,8 studerande per dator och i Ålands yrkesgymnasium 1,0 studerande per dator. Landskapsregeringen har stött kompetensutveckling i olika former för lärare, både för att garantera grundläggande kunskaper och för att stöda läraren i pedagogisk didaktisk användning i undervisningssituationen. Från år 2016 kommer studentexamen att stegvis digitaliseras vilket kommer att påskynda utvecklingen i Ålands lyceum. För vuxna utanför skolsystemet finns vissa möjligheter att uppnå en digital färdighet via Medis.

Genom att använda digitala lärmiljöer och verktyg blir undervisningssituationerna mer innovativa och undervisningsmetoderna fler. Digitala lärmiljöer skapar flexibilitet i både tid och rum och ger möjligheter att utveckla kunskaper och färdigheter som behövs i olika sammanhang; att tänka logiskt, att tänka steg för steg, att tänka i abstraktioner och värdet av att skriva exakt. Samtidigt stimuleras fantasi och kreativitet och eleverna tränas i samarbete. Kunskaper i programmering är en kompetens som skapar förutsättningar för innovativitet och produktutveckling och kan ingå i grundskolan. En användning av digitala lärmiljöer skapar grundförut-

sättningar till samverkan och delande av kunskaper och kompetenser lokalt, nationellt och internationellt.

Ett fortsatt program för lärarnas kompetensutveckling är nödvändigt för att möta krav på likvärdighet, flexibilitet, relevans och ämneskompetens.

Mål för digitalisering

1. Alla medborgare, oberoende av ålder och kön, ges möjlighet att uppnå en digital kompetens och en mediekompetens som stöder det livslånga lärandet och tillförsäkrar individen ett fullvärdigt demokratiskt medborgarskap.
2. Alla elever och studerande ska ha god tillgång till relevanta digitala verktyg oberoende av utbildningsnivå.
3. Skolan bidrar till utvecklingen på det digitala området och drar nytta av nya metoder och verktyg som stöder det pedagogiska och didaktiska arbetet.

Insatser för att göra skola och utbildning mer digital

- Mediekompetens beaktas i undervisningen på alla nivåer av utbildningssystemet.
- Skolornas insatser att agera aktörer i informationssamhället utvecklas genom användning av digitala, kreativa och öppna lärmiljöer på alla stadier.
- Inom ramen för den fria bildningen stärks den digitala kompetensen bland vuxna som är utanför utbildningssystemet och bland pensionärer.
- Goda exempel för att göra lärmiljön mer digital och inspirerande utvecklas, insamlas systematiskt, anpassas och implementeras i den åländska skolan med hjälp av stöd och kompetensutvecklingsinsatser.
- Gemensamma digitala system för administration, uppföljning och kommunikation tas i bruk.
- Kunskaper i programmering införs i grundskolans undervisning.

Jämlikhet och jämställdhet

Alla elever och studerande har möjlighet att utifrån sina förutsättningar utveckla en god hälsa, inkomst och möjlighet att påverka. Skolan är jämlik och organiseras enligt individens behov.

På Åland ska undervisningen vara lika god för alla och tillhandahållas och organiseras enligt individuella behov utifrån en helhetssyn. Utbildningen ska ge studerande möjlighet att utveckla sina färdigheter utifrån de egna resurserna samtidigt som den ska förbereda för ett yrkesliv där de individuella lösningarna är färre eller saknas helt.

Grundskolan erbjuder stöd- och specialundervisning åt elever i behov av särskilt stöd. De elever som följer anpassade lärokurs i ett eller flera ämnen deltar i större eller mindre utsträckning i den allmänna undervisningen. Andelen elever som överförs i ett eller flera ämnen till att följa en anpassad lärokurs, ökar ju högre upp i årskurs man kommer i grundskolan. Hösten 2014 erhöll 4 % av eleverna i grundskolan undervisning enligt anpassad lärokurs i något ämne. 7,6 % av eleverna i åk 9 deltog i undervisning enligt anpassad lärokurs i minst ett ämne. I gymnasiet skolor ges stöd- och specialundervisning enligt individuell eller anpassad plan.

Yrkesgymnasiet har en yrkesinriktad specialundervisning med två inriktningar och yrkesträningsundervisning. Det är också möjligt att få en yrkesinriktad specialundervisning inom den grundläggande yrkesutbildningen som leder till gymnasieexamen. Efter avslutade studier är en majoritet av de som gått yrkesinriktad specialundervisning redo för yrkeslivet.

Vuxenutbildning och de vuxnas inläring har en viktig roll i att främja det samhälleliga deltagandet och individens välmående. Vuxenutbildningsbehovet påverkas av individens tidigare utbildnings-, arbets- och livsvägar och därför kan de individuella behoven avvika mycket från varandra. Det fristående examenssystemet har tagits fram för arbetslivets behov och ger vuxna möjlighet att uppnå en examen oberoende av hur yrkeskunskapen förvärvats. Möjligheter att tillgodogöra sig en utbildning för dem som har brister i sitt IKT-kunnande är en jämlikhetsfråga.

Mål för jämlikhet och jämställdhet

1. Den utbildningspolitiska målsättningen är att undervisningen ska vara likvärdig för alla och tillhandahållas och organiseras enligt individens behov.
2. Utbildningsutbudet ska vara jämlikt och oberoende av kön, bakgrund, ålder samt beakta särskilda behov.
3. Skolan ska ha resurser och beredskap att möta studerande i behov av särskilt stöd så att dessa integreras i utbildningssystemet och får goda förutsättningar att komma ut i arbetslivet.
4. Antal överföringar till anpassad läroplan i grundskolan ska minskas.

Insatser för att göra skola och utbildning mer jämlik och jämställd

- Verktyg för identifiering av inläringssvårigheter för studerande med särskilda behov skapas/tillämpas på alla skolstadier, även för vuxna.
- Antalet överföringar till anpassade läroplaner t.ex. på grund av kunskapsluckor minskas genom att arbetssätt och undervisningsmetoder görs flexibla så att målen i läroplanen uppnås.
- En konkret utvecklingsplan för yrkesinriktad specialundervisning tas fram med målsättningen att precisera studieplatsernas antal, inriktning, personalkompetens och behov samt ekonomiska resurser.
- Genusbedömning av betygssättning genomförs i grundskola och på gymnasienivå.
- En genuskartläggning genomförs som underlag inför förändringar inom utbildningsutbudet. Kartläggningen utmynnar i konkreta insatser/strategier för att motverka könsstereotyper studie- och yrkesval.

- Lärare och utbildningspersonal fortbildas i syfte att stärka jämlikheten och jämställdheten i skolan.
- Handledningsresurserna anpassas till de olika skolnivåerna.
- Tillgång till vägledning, rådgivning och information om studiemöjligheter utvecklas för vuxenutbildning.

Entreprenörskap

Den åländska skolan och utbildningen är entreprenörmässig där företagsamhet, intraprenörskap och entreprenörskap sammanvävs i undervisningen och i skolans sätt att verka. Elever och studerande utvecklar sina kreativa och kommunikativa färdigheter och kompetenser.

Skolledning och lärare bör sträva efter att främja entreprenörsfärdigheter och ett entreprenörmässigt tänkesätt i skola och utbildning. En förhärskande entreprenörskultur gynnar anpassningen av undervisningen till en miljö i snabb förändring driven av teknik, globalisering och skiftande kompetensbehov. Ett entreprenörmässigt förhållningssätt utvecklas i kreativa, innovativa och tillåtande inlärningsmiljöer i ett ämnesövergripande sammanhang.

Att tänka självständigt, förmågan att uppträda korrekt i olika sammanhang, att påvisa vad man kan, att värdera sig själv, att använda fantasi och kreativitet m.fl. är färdigheter som behöver tränas och uppmuntras från tidig ålder. Praktiskt-estetiska ämnen stöder utvecklingen mot ett entreprenörskap.

Entreprenörskap i utbildningen ger även den kunskapsbas en studerande behöver för att bilda nya företag. Systematisk entreprenörsverksamhet genom bl.a. projektet Ung Företagsamhet erbjuds i grundskolan och vid Ålands gymnasium. I samarbete med Ålands Näringsliv ska eleverna och de studerande ta del av företagsfostran och få en utökad erfarenhet av företagsverksamhet. Kontakten mellan studerande i Ålands gymnasiums skolor bör intensifieras för att främja ett utbyte av idéer och skapa nätverk som ger en grund för nytänkande.

Mål för att göra skola och utbildning mer entreprenörmässig

1. Ett entreprenörmässigt tänkesätt och en entreprenörskultur genomsyrar all utbildning på alla utbildningsnivåer och förtydligas i läroplanens kunskaps-, färdighets- och kompetensmål.
2. Skolan ska erbjuda eleverna och de studerande miljöer att utveckla sin kreativitet. Kreativitet och nytänkande uppmuntras.
3. Elevernas möjlighet att utveckla sina sociala färdigheter stärks genom insatser tillsammans med hemmen.
4. Förmågan att kommunicera och marknadsföra sig själva stärks hos elever och studerande.

Insatser för ett mer entreprenörmässigt förhållningssätt

- Kunskaps-, färdighets- och kompetensmålen ses över i grundskolans läroplan utifrån ett ämnesövergripande perspektiv.
- I läroplanerna ska sambandet mellan konst, kultur, kreativitet och entreprenörskap lyftas fram på alla utbildningsnivåer.
- Lämpliga lärmiljöer med tanke på entreprenörskap skapas i samarbete med arbetslivet inom alla utbildningsnivåer.
- Kursutbud i entreprenörskap/företagande erbjuds i all gymnasie- och högskoleutbildning och ska ha fokus på praktiskt genomförande.
- Lärarnas entreprenörskompetens utvecklas genom riktade fortbildningsinsatser.
- Former för fortsatt utvecklingsarbete kring utbildningsprogram som Ung företagsamhet ska utredas.
- Kontakten mellan studerande i Ålands gymnasiums skolor och inom skolorna ökas för att främja entreprenörmässig verksamhet under skoltiden.

Integration

En integrerad skola är en skola som även fullvärdigt beaktar dem som p.g.a. bristande språkkunskaper har svårt att tillgodogöra sig skolans undervisning. Anpassningen till det åländska samhället och en ökad integration stärks genom insatser för att stärka hemspråket.

Den åländska grundskolan har idag 220 elever med annan språkbakgrund än svenska. I grundskolan erbjuds för närvarande undervisning i svenska i form av stödundervisning under en femårsperiod efter att eleven anlänt. Sent anlända elever till grundskolan har ofta bristande språkfärdigheter när läroplikten fullgjorts. På gymnasienivå saknas en utarbetad strategi för att ge studerande med annan språkbakgrund redskap för att utveckla och fördjupa sina kunskaper i svenska. Första och andra generationens inflyttare med annat modersmål än svenska behöver få stöd i sin språkutveckling, sin förmåga att läsa, skriva och uttrycka sig på svenska, för att studierna ska bli framgångsrika. Elevens hemspråk stöds genom ett utökat samarbete med hemmen och genom utveckling av webbaserade arbetssätt.

Medborgarinstitutet i Mariehamn, Medis, arrangerar integrationsutbildning för vuxna på tre nivåer. Läsåret 2013-2014 var deltagarantalet ett 100-tal. För analfabeter och inflyttade med annat alfabet ordnas en grundutbildning som ger grundläggande läs- och skrivkunskaper och kunskaper om samhället som behövs för en fortsatt svenska för inflyttade, sfi-utbildning. Kortare språkkurser för inflyttade i arbete ordnas i nära samarbete med arbetsgivare sedan hösten 2013. Ålands gymnasium har arrangerat olika integrationsfrämjande insatser för vuxna på gymnasienivå, vanligen i form av särskild yrkeskompetens.

I integrationsutbildning för vuxna betonas förutom utvecklingen av goda språkkunskaper, nyckelkompetenser för ett livslångt lärande samt samhällsorienterande ämnen för att stöda de inflyttades möjligheter att verka i samhället som fullvärdiga samhällsmedborgare. För inflyttade erbjuds vägledning i form av informationskontoret Kompassen i anslutning till Medis.

Efterfrågan på frivillig integrationsutbildning kommer sannolikt att öka. För att fler invandrare ska kunna tillgodogöra sig gymnasieutbildning behövs en bättre koordinering mellan grundläggande utbildningar som främst främjar språkkunskapen och gymnasieutbildningen.

Mål för att åstadkomma ett mer integrerat utbildningssystem

1. Förmågan att kommunicera och förstå arbetslivets och samhällets spelregler stärks hos elever och studerande.
2. Inflyttades möjlighet att delta som fullvärdiga medborgare stärks.
3. Inflyttade barns förutsättningar att genomföra grundskolan stärks.
4. Integrationsutbildningen ska lägga grunden för fortsatt utbildning på alla nivåer och för att komma in på arbetsmarknaden.

Insatser för att göra skola och utbildning mer integrerad

- Inflyttade med svaga kunskaper i sitt hemspråk ges möjligheter att lära sig svenska genom insatser som stärker hemspråket.
- Undervisningen i svenska som främmande språk, för elever och studerande med annat modersmål, införs i grundskola och på gymnasienivå.
- Kurser i samhällsorientering utarbetas för att främja integrationen.
- Möjligheterna att erbjuda förberedande utbildning för invandrare och flyktingar inför fortsatta studier utreds i skyndsam ordning.
- Vägledningstjänster utvecklas för integrationsutbildningen.
- Nivån på språkkunskaper förbättras genom att omfattningen i integrationsutbildning ökas.

Uppföljning och utvärdering

Det utbildningspolitiska programmet följs upp och utvärderas kontinuerligt. De mest långsiktiga målen som sträcker sig till 2025 utvärderas senast 2023. Ett nytt program ska då vara under beredning.

Programmets mål och insatser beaktas i kommande regeringsprogram. Genom tjänstemannaberedning bryts programmets mål ned på skolstadienivå samt enligt utbildningsform och konkretiseras för den praktiska verksamheten. I samband med detta fastställs konkreta och mätbara mål och tidsspannet fastställs. Uppföljning av de konkretiserade målen görs regelbundet och justeringar i de konkreta målen görs på basen av den samlade utvärderingen.

Programmet behöver på basen av omvärldsbevakning uppdateras och kompletteras. Förutom aktiv uppföljning och utvärdering på det lokala planet förutsätter detta även en aktiv omvärldsbevakning på utbildningens område på EU- och nordisk nivå.

Bilaga 1

Processen kring utformningen av ett utbildningspolitiskt program

Landskapsregeringen tillsatte den 17 juni 2014 en utbildningsdelegation med uppgift att behandla aktuella och centrala utbildningspolitiska utmaningar och strategier. Utbildningsdelegationen är ett sakkunnigorgan och fungerar som ett forum för dialog, analys och prognostisering av framtida utbildningsbehov. I delegationen har centrala aktörer för de politiska partier och arbetsmarknadens parter ingått.

Utbildningsdelegationen har även haft i uppdrag att avge ett förslag till långsiktigt utbildningspolitiskt program som beaktar arbetsmarknadens behov och tar sikte på utvecklings- och utbildningsstrategier fram till år 2025. I arbetet med det utbildningspolitiska programmet har delegationen särskilt haft i uppdrag att lägga vikt vid målsättningen att bereda alla ungdomar en studieplats efter grundskolan och utökade möjligheter för vuxna som saknar utbildning att avlägga yrkesexamen.

Utgångspunkter för ett utbildningspolitiskt program

En god, likvärdig utbildning är en av hörnstenarna i välfärdssamhället. Utbildningen ska ge alla barn och ungdomar de kunskaper och färdigheter de behöver för ett självständigt liv för att kunna fungera som aktiva medborgare i ett demokratiskt och jämlikt samhälle. Det åländska utbildningssystemet ska likvärdigt främja barns, ungas och vuxnas kunskaper, färdigheter och kompetenser, förhindra utslagning samt tillgodose individens behov av ett livslångt lärande. Utbildningssystemet ska på ett flexibelt sätt tillmötesgå enskildas utbildningsbehov och samhällets behov av kompetens samt beakta en ökad integration. Kunskap och innovation är en förutsättning för att skapa ett livskraftigt, konkurrenskraftigt och utvecklingsbenäget samhälle.

Bland utbildningens uppgifter finns sådana mål som aktivt medborgarskap, personlig utveckling och välbefinnande samt behovet av rätt kunskap och färdigheter för sysselsättning. Förutom de grundläggande kompetenserna, att läsa, skriva och räkna, krävs kompetenser som analysförmåga, initiativförmåga, kommunikativ förmåga, innovativt och entreprenörmässigt tänkesätt samt mediekompetens. En ökande kunskapsstillväxt inom ramen för en hållbar utveckling är ett uttalat mål.

Särskild vikt bör läggas vid målsättningen att bereda alla ungdomar en studieplats efter grundskolan och utökade möjligheter för vuxna som saknar utbildning att avlägga en yrkesinriktad examen.

Arbetsätt och metodval

Utbildningsdelegationen omfattade 31.10.2014 följande riktlinjer och målsättningar inför arbetet med ett utbildningspolitiskt program. *”Utbildningssystemet ska år 2025 präglas av kvalitet och relevans, samverkan och rörlighet, tillhandahålla ett brett utbildningsutbud med en möjlighet till utbildning för alla i en effektivt organiserad och finansierad utbildningsstruktur. Teman som hållbar utveckling, entreprenörskap, företagsamhet, digital kompetens och medie- och kommunikationskunskap, jämlikhet, integration och inkludering av grupper med olika behov ska genomsyra all utbildning oberoende av utbildningsnivå.”*

Samtidigt utsågs fyra arbetsgrupper med uppdrag att mot bakgrund av en översiktlig nulägesanalys ge förslag till insatser eller insatsområden som främjar utvecklingen inom det åländska utbildningssystemet.

De fyra grupperna arbetade var för sig med grundskoleundervisning, gymnasieutbildning, vuxenutbildning respektive högskoleutbildning. Arbetsgrupperna har representerat ledning, lärare, vägledare inom respektive utbildningsnivå, studerande samt representanter för arbetsliv och organisationer. Arbetsgrupperna presenterade resultatet av sitt arbete på ett gemensamt seminarium i mars 2015.

Utbildningsdelegationen har utifrån arbetsgruppernas föreslagna insatser utvecklat ett utbildningspolitiskt program. Delegationen godkände 17.4.2015 sitt förslag till ett utbildningspolitiskt program för landskapet Åland - Kompetens 2025 och överlämnade därmed förslaget till Ålands landskapsregering för fortsatt behandling.

Utbildningsdelegationens sammansättning:

Johan Ehn, utbildnings- och kulturminister, ordförande, Moderat Samling för Åland

Fredrik Karlström, näringsminister, viceordförande, Moderat Samling för Åland

Rainer Juslin, avdelningschef för utbildnings- och kulturavdelningen

Linnéa Johansson, avdelningschef för näringsavdelningen

Camilla Olin, Liberalerna på Åland r.f.

Peggy Smulter, Föreningen för Ålands framtid r.f.

Michael Gunell, Ålands socialdemokrater r.f.

Anita Husell-Karlström, Åländsk Center r.f.

Kjell Nilsson, bildningschef, Mariehamns stad

Erik Brunström, förbundsdirektör, Ålands kommunförbund

Dan Andersson, utbildningsansvarig, Ålands näringsliv

Kimmo Mattsson, huvudförtroendeman, Akava Åland

Byråchef Elisabeth Storfors vid utbildningsbyrån har fungerat som delegationens sekreterare med bistånd av lektor Peter Strandvik i programutformningen.

Arbetsgruppernas medlemmar:

Grundskolan

Mikael Rosbäck, ordförande
Bernt Isaksson
Camilla Karlström
Sofia Enroos
Julia Liewendahl
Alexander Wetterström
Frida Gardberg
Bo Nygård, sekreterare

Gymnasieutbildningen

Gyrid Högman, ordförande
Katarina Sundberg
Maria Säll-Överström
Kristina Svedmark
Knut Kronström
Lasse Karlsson
Alef Jansson
Lucas Mattsson
Emelie Borg
Carola Eklund, sekreterare

Vuxenutbildningen/ det livslånga lärandet

Cecilia Stenman, ordförande
Brittmari Wikström
Tove Erikslund
Bengt Mickelsson
Tony Saarinen
Casper Wrede
Monika Sundqvist
Bodil Regårdh, sekreterare

Högskolan

Edvard Johansson, ordförande
Marcus Koskinen-Hagman
Johanna Backholm
Andreas Remmer
Katarina Fellman
Carolina Sandell
Sven Schauman
Peter Strandvik, sekreterare